

DOI : 10.33274/2079-4835-2021-22-2-14-19

УДК [001:176.8]:378(477) (045)

Зінченко В. М.,
канд. пед. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3080-4272

ФОРМИ ПЛАГІАТУ ТА МЕТОДИ ЙОГО ВИЯВЛЕННЯ В НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО УКРАЇНИ

Zinchenko V. M.,
PhD in Pedagogical
sciences,
Associate Professor

Mykhailo Tuhon-Baranovskyi Donetsk National University
of Economics and Trade, Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
ORCID: 0000-0003-3080-4272

FORMS OF PLAGIARISM AND METHODS OF ITS DETECTION IN RESEARCH ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Мета. Метою написання статті є дослідження рівня плагіату за сучасних умов, приділення детальної уваги рівню плагіату саме в науково-дослідних роботах в закладах вищої освіти України та порівняння з рівнем плагіату серед країн ЄС. Обґрунтування поглядів та теоретичних підходів, які б могли комплексно покращити ситуації з рівнем плагіату у ЗВО України, визначення практичних аспектів щодо реалізації цих заходів, характеристика та практичне застосування в роботі програм, які перевіряють вміст плагіату в науково-дослідних роботах, та доведення актуальності програм щодо оцінки рівня плагіату в науково-дослідних роботах не лише серед студентів ЗВО, але й будь-яких науково-дослідних роботах.

Методи. Вирішення поставлених завдань здійснювалось за допомогою використання таких методів, як аналіз та узагальнення наукової, науково-популярної літератури, щодо визначення рівня плагіату як у ЗВО, так і в Україні в цілому, дослідження наявних методів, щодо визначення рівня плагіату, а також можливих методів розв'язання цієї проблеми та наведення шляхів впровадження системи перевірки.

Результати. Для покращення ситуації з рівнем плагіату в науково-дослідних роботах студентів варто ретельно перевіряти унікальність цих робіт, стимулювати студентів на власні дослідження, виділяти достатню кількість часу на виконання завдання, студенту необхідно бачити ціль та досягати її під час виконання науково-дослідної роботи. У свою чергу, кожен університет має бути забезпеченим безкоштовною програмою, яка буде якісно та швидко виконувати перевіряння роботи на рівень унікальності. Перевірка має проходити не лише серед робіт, що наявні в мережі Інтернет, але й серед робіт, які будуть написані студентами та занесені в базу університету.

Ключові слова: плагіат, авторське право, методи виявлення плагіату, наслідки плагіату, науково-дослідна діяльність, причини порушення авторських прав, проблема академічного плагіату.

Постановка проблеми. На сьогодні питання плагіату гостро стоїть як в Україні, так і в країнах СНД. Захист авторських прав є важливим компонентом правової охорони інтелектуальної власності в Україні та за кордоном. Різні види порушення авторських прав призводять не тільки до майнових втрат конкретних суб'єктів права інтелектуальної власності, а й впливають на економічний, духовний та інтелектуальний розвиток країни в цілому.

Під час навчання в закладах вищої освіти, досить часто прослідковується поширення вживання терміна «плагіат» серед викладачів, що фіксують його під час перевірки студентських наукових робіт.

З кожним роком дослідження плагіату стає все більш актуальним, адже з розвитком науково-технічного прогресу часто вживаним стають спеціалізовані сервіси, що займаються написанням готових робіт, а насправді лише плагіатом готових. Наслідком цього процесу є недостатній рівень знань та навичок у студентів. Але плагіат використовується не тільки студентами, а й науковцями.

Проблема академічного плагіату формується вже на державному рівні, а саме тому потребує детального дослідження й визначення можливих шляхів подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велику кількість робіт було присвячено вивченню авторського права, методам виявлення та шляхам розв'язку проблеми плагіату в науково-дослідній діяльності. Значний вклад у дослідження вказаної тематики зробили такі провідні науковці, як В. Пархомов [4], І. Петренко [5], О. Склярчук [6] та багато інших провідних науковців, які приділили значну увагу цьому питанню.

Тема щодо форм плагіату та методів його виявлення в науково-дослідній діяльності ЗВО як України, так і світу в цілому досить часто розглядається, однак за сучасних умов існує зовсім невелика кількість досліджень, які б комплексно охопили саме методи виявлення та шляхи розв'язку проблеми плагіату у ЗВО.

Метою статті є дослідження рівня плагіату за сучасних умов, обґрунтування поглядів та теоретичних підходів, які б могли покращити ситуації плагіату у ЗВО України, визначення практичних аспектів щодо їх реалізації, характеристика та практичне застосування в роботі програм, які перевіряють вміст плагіату в науковому тексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. За сучасних умов проблема плагіату в науково-дослідній діяльності та освітній сфері набула особливо гострого значення. Вчені, політики, викладачі та студенти досить активно дискутують з цього приводу.

Плагіат — привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [1].

Згідно з дослідженнями фахівців Віндзорського університету щодо визначення, яку саме поведінку студенти вважають обманом під час навчального процесу, в науково-дослідній роботі та інших видах, що є власними дослідженнями студентів, було виявлено, що:

— використання студентами ідентичної інформації у двох різних курсах становить 32 %;

— привласнення студентами чужих результатів, ідей та інше, коли було зазначено самостійність виконання того чи іншого завдання, становить 22,8 %;

— перефразування частини або цілого тексту дослідження без посилання на відповідного автора у роботі становить 16,4 %.

Фаховий аналіз законодавчих актів Євросоюзу показує, що у ЄС встановлений доволі м'який режим регулювання авторських суперечок. Так, відповідальність провайдерів за порушення у сфері їх компетенції, якщо вони прямо до них не причетні, дуже обмежена. Втім, суд або відповідний адміністративний орган може зобов'язати провайдера в межах закону припинити або запобігти порушенню шляхом припинення передачі або видалення інформації, пов'язаної з порушенням. Механізми захисту у країнах ЄС (так само як і в інших державах світу) визначаються національними законодавствами та коливаються навколо двох основних концепцій [5, с. 14].

В Україні ситуація з рівнем плагіату є не менш проблемною. Головне питання полягає не в тому, що приблизно 90 % студентів в тій чи іншій формі використовують плагіат, а в тому, що суспільство не віддає належного значення наведеній проблемі та не усвідомлює масштабів такої форми використання інтелектуальної власності.

Масштаби поширення проблеми плагіату відображають результати опитування, проведеного Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень у закладах вищої освіти України, що наведені у табл. 1.

Таблиця 1 — Масштаби поширення проблеми плагіату відповідно до результатів опитування у закладах вищої освіти [6]

%	Характеристика
49	Здійснюють у процесі навчання переписування тексту з джерела власними словами без посилань
37	Завантажують роботи з інтернет-мережі та використовують їх як власні надбання
31	Використовують текст без зазначення автора
28	Копіюють чужі тексти зі зміною порядку слів у реченні
26	Використовують чужі тексти дослівно з посиланням на інше джерело
18	Здійснюють переклад чужих текстів з іноземної мови на українську та використовують їх у своїх роботах без зазначення джерела
15	Посилаються на власні опубліковані праці
12	Виконують групову роботу без авторської участі в написанні тексту

Відповідно до результатів дослідження, що наведені в табл. 1 помітним є те, що вказана проблема лише зростає, а ситуація погіршується. Серед опитаних 49 % займаються переписуванням тексту з джерела власними словами без вказання посилання на автора. Студенти навіть не замислюються над тим, що власними діями тільки стимулюють до розвитку ситуацію з плагіатом.

Потреба в організаціях, які займаються написанням наукових робіт, зараз є дуже актуальною. Студенти, що користуються цим видом послуг, розвивають процвітання плагіату серед робіт, а влада, у свою чергу, не приділяючи потрібної уваги цьому питанню, дає максимум свободи для вільного використання чужих досліджень та розробок.

Для студентів законодавчо не встановлена відповідальність за плагіат у курсових і рефератах. Хіба коли студент завдав матеріальної шкоди авторові, а останній звернувся до суду. Але така шкода, згідно з ч. 1 ст. 176 Кримінального кодексу, повинна перевищувати неоподатковуваний мінімум доходів громадян у 20 і більше разів. У Кримінальному кодексі неоподатковуваний мінімум, якщо він не стосується покарання за злочин, дорівнює сумі податкової соціальної пільги. Але такі процеси зі студентами у світлі сучасного економічного стану країни є трохи космічними [2].

Важливим кроком для виявлення плагіату є знання про можливі його форми. Найбільш поширені форми плагіату наведені у табл. 2.

Таблиця 2 — Найбільш поширені форми плагіату в науково-дослідній діяльності [3; 4]

За наявністю наміру:	
Ненавмисний плагіат (незнання вимог щодо вигляду роботи)	Навмисний плагіат (спеціальне використання чужих досліджень, розробок та ін.)
За формами відтворення:	
Прямий плагіат (пряме відображення чужого твору під власним іменем)	Завуальований плагіат (зміна окремих слів та виразів, форма твору не змінюється)

Продовження таблиці 2

За наявності вказівки джерела:	
Запозичення без вказання джерела:	Запозичення з вказівкою джерела:
1. Примарний автор (чужа робота видається за власну без зміни змісту).	1. Забуте посилання (неправильне оформлення посилання на джерело).
2. Фотокопія (копіювання значної частини тексту без його змін).	2. Занадто ідеальне перефразування (дослівна цитата не взята в лапки).
3. Погане маскуванню (зміст не змінний, але деякі формулювання замінені).	3. Ідеальний злочин (правильно наведені деякі цитати, а решта перефразована).
4. Праця ліні (інформація з різних джерел перефразовується, але стиль написання залишається).	4. Компіляція (усі правила цитування та перефразування дотримано, але робота не містить оригінальних авторських досліджень).
5. Вкрав у себе (запозичення з власних попередніх робіт).	

Основними методами виявлення плагіату в науково-дослідних роботах є використання автоматичного порівняння текстових документів в електронній формі з базою інших текстів.

Найбільш популярними та безкоштовними програмами, що допомагають студентам та викладачам перевіряти власні та інші роботи на відсоток унікальності, є:

1. Text.ru (<https://text.ru/antiplagiat>) — до 15 000 символів, 5 і більше перевірок на день без реєстрації, швидкість перевірки залежить від кількості відвідувачів сайту на момент перевірки, висока якість та рівень перевіреної інформації.

2. Content.watch (<https://content-watch.ru/text/>) — до 10 000 символів та 3 перевірки на день, висока швидкість перевірки, але середній рівень якості.

3. RusTXT.ru (<https://rustxt.ru/antiplagiat>) — до 15 000 символів та більше ніж 5 перевірок на день, перевірка не довше 10–20 секунд, висока якість перевірки.

4. Extxt.ru (<https://www.extxt.ru/antiplagiat/>) — до 3 000 символів, 5 перевірок на день, низька швидкість перевірки та досить висока якість.

Окрім перевірки наукової діяльності студентів за допомогою зазначених та інших програм, варто приділяти значну увагу вивченню методики написання наукової та/або іншої роботи студентами з уникненням плагіату; ознайомлювати студентів з науковою етикою; розвивати у студентів навички грамотного викладання своїх думок, правил цитування та посилання на відповідні джерела; забезпечити студентів, перед написання будь-якої роботи, великою кількістю тем та напрямків для їх майбутнього дослідження. Вкрай важливим є відведення достатньої кількості часу для написання роботи, адже однією з основних причин плагіату є недостатня кількість часу для якісного виконання потрібного завдання.

З метою уникнення плагіату необхідно:

1. Вдало спланувати наукове дослідження.
2. Консультуватись з керівником з усіх питань, які виникають під час написання роботи.

3. Дотримуватись відповідних норм щодо власних ідей та запозичень.

4. Чітко розмежовувати власні та запозичені результати досліджень.

5. Дослідити ретельно достатню кількість літератури.

6. Перевіряти оригінальність та надійність використовуваних джерел.

7. Обережно використовувати перефразування під час написання науково-дослідної роботи [3].

Висновки. Отже, плагіат під час науково-дослідної роботи явище не нове і досить часто зустрічається серед студентських робіт. З кожним роком це питання стає все більш актуальним як для ЗВО України, так і світу в цілому. Захист авторських прав впливає не лише на майнові втрати конкретних суб'єктів права інтелектуальної власності, а й на економічний, духовний та інтелектуальний розвиток країни в цілому.

Задля покращення вказаної ситуації варто ретельно перевіряти студентські роботи на вміст плагіату та стимулювати студентів проводити дослідження самостійно, шляхом додаткових балів до рейтингу або ж участю у різноманітних конкурсах, які знадобляться студенту під час працевлаштування на роботу. Відповідно, кожен університет має бути забезпечений безкоштовною системою перевірки унікальності робіт, яка буде швидко та якісно виконувати покладене на неї завдання перевірки наукового тексту на вміст плагіату.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник української мови. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 977 с.
2. Кримінальний кодекс України. URL : https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-176.htm.
3. Пархомов В. А. Плагіат як загроза модернізації економіки. Іркутськ, 2010. 141 с.
4. Петренко І. І. Питання виявлення плагіату літературного твору в умовах розвитку. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. Київ, 2009. С. 57–60.
5. Порало І. В. Інтелектуальний капітал України у полоні плагіату. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2009. № 4. С. 89–97.
6. Склярчук О. О. Тест на плагіат студентських робіт — престижно і непрактично / *Pogliad.ua* – Понедельник, 24 Мая 2021. URL : <https://pogliad.ua/ru/news/ukraine/test-na-plagiat-studentskih-robit-prestizhno-i-nepraktichno-240892>.

References

1. *Velykyi tлумachnyi slovnyk ukraïnskoi movy* [Large explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv, Perun Publ., 2005, 977 p.
2. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Criminal codex of Ukraine]. Available at : https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-176.htm.
3. Parkhomov, V. A. (2010). *Plahiat yak zahroza modernizatsii ekonomiky* [Plagiarism as a threat to economic modernization]. Irkutsk, 141 p.
4. Petrenko, I. I. (2009). *Pytannia vyivlennia plahiatu literaturnoho tvorv v umovakh rozvytku* [The issue of detecting plagiarism of a literary work in terms of development]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti* [Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property]. Kyiv, pp. 57–60.
5. Poralo, I. V. (2009). *Intelektualnyi kapital Ukrainy u poloni plahiatu* [The intellectual capital of Ukraine is captive to plagiarism]. *Teorii i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy: filosofii, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia* [Theory and practice of social systems management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology], no. 4, pp. 89–97.
6. Skliarchuk, O. O. (2021). *Test na plahiat studentskykh robit — prestyzhno i nepraktychno* [The test for plagiarism of student works is prestigious and impractical].

Available at : <https://pogliad.ua/ru/news/ukraine/test-na-plagiat-studentskih-robit-prestizhno-i-nepraktichno-240892>.

Дата надходження рукопису 12.04.2021

Objective. *The objective of the article is to study the level of plagiarism in modern conditions, to pay detailed attention to the level of plagiarism in research work of institutions of higher education (IHE) of Ukraine and to compare it with the level of plagiarism among EU countries. The author pays attention to the substantiation of views and theoretical approaches that could comprehensively improve the situation with the level of plagiarism in Ukrainian IHE, determination of the practical aspects of the implementation of these measures, characteristics and practical application in the work of programs that check the content of plagiarism in research and bringing the relevance of programs to the level of plagiarism not only in scientific articles of IHE students, but also in any research articles.*

Methods. *The solution of the tasks is carried out by using such methods as analysis and generalization of scientific, popular science literature to determine the level of plagiarism both in IHE and in Ukraine as a whole, research of available methods to determine the level of plagiarism and possible methods of solving this problem and indicating ways to implement the verification system.*

Results. *To improve the situation with the level of plagiarism in students' research work we should carefully check the uniqueness of these works, encourage students to do their own research, allocate sufficient time to complete the task, the student must see the goal and achieve it during the research. In turn, each university should be provided with a free program that will perform high-quality and fast testing of works for the level of uniqueness. Not only works available on the Internet should be tested, but also the works that will be written by students and entered into the university database.*

Key words: *plagiarism, copyright, detecting plagiarism methods, consequences of plagiarism, research activity, causes of copyright infringement, the problem of academic plagiarism.*